

Franciszek Szymiczek

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ODDZIAŁU PTH W KATOWICACH ZA OKRES OD 27 IV 1963 DO 14 III 1967 r.

Oddział liczy od kilku lat niezmiennie 45 członków, jednakże w miejsce odchodzących bądź skreślonych przychodzą nowi. Ostatnio akces swój do Oddziału zgłaszają pracownicy naukowci Komisji Historii Śląskiego Instytutu Naukowego, placówki już okrzepłej i zrosniętej z terenem Górnego Śląska. Na liczbę 45 członków składają się: archiwiści, bibliotekarze, samodzielni pracownicy nauki wyższych uczelni i instytutów naukowych, pracownicy naukowo-dydaktyczni tych uczelni, literaci, działacze kultury, prawnicy oraz miłośnicy historii.

Działalność Oddziału postępowała utartym szlakiem: a) praca wewnętrzna, b) praca na zewnątrz, polegająca głównie na udziale członków, i to z ramienia Oddziału, w różnych akcjach o charakterze ogólnospołecznym (np. udział w obchodach Milenium) oraz w różnych konferencjach, sesjach i zjazdach naukowych, zorganizowanych bądź w Katowicach, bądź też w innych regionach Polski (reprezentacja 1—2-osobowa). W okresie od kwietnia 1963 do marca 1967 r. Oddział zorganizował 26 posiedzeń naukowych, każdorazowo z odpowiednio dobranym referatem. Na 26 referatów przypada 15 referatów gościnnych oraz 11 referatów własnych. W grupie pierwszej wygłoszone zostały po kolei następujące referaty: mgr Z. Chmielewski, *Widziałem Izrael i sąd nad Eichmannem*; prof. dr F. Ryszka, *Aktualne stosunki polsko-niemieckie w aspekcie polityki międzynarodowej*; mgr W. Zieliński, *U źródeł prasy polskiej w Wielkim Księstwie Poznańskim (1794—1850)*; mgr R. Buchała, *Rewizjonizm niemiecki a prawo międzynarodowe*; mgr P. Dobrowolski, *Stosunki polsko-niemieckie w latach 1914—1945 w najnowszych publikacjach NRF*; dr B. Sziotka, *Katowice w okresie okupacji hitlerowskiej*; dr A. Ajnenkiel, *Z problematyki polityczno-prawnej Polski międzywojennej*; dr W. Zejer, *Rozwój urbanistyczny m. Katowic do r. 1939*; mjr dr E. Krawczyk, *Wyzwolenie Górnego Śląska w 1945 r.*; doc. dr S. Michalkiewicz, *Początki ruchu ludowego na Śląsku w połowie XIX w.*; dr J. Ornowski, *Udział służby zdrowia w powstaniu styczniowym*; J. Wyglenda „Traugutt”, *Uwagi o III powstaniu śląskim*; dr W. Zejer, *Rozwój urbanistyczny Katowic w latach 1866—1966*; mgr F. Sobalski, *Zagadnienia wybrane z dziejów Częstochowy ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju przemysłu w XIX w.*; dr A. Ajnenkiel, *Sprawa polska w II wojnie światowej*. Spośród członków Oddziału referaty mieli: doc. dr J. Jaros, *Dzieje górnictwa węglowego w rejonie Małej Dąbrówki, 1826—1941*; mgr K. Rożanowicz, *Działalność Prokuratury Generalnej NRD w zakresie ujawniania i ścigania funkcjonariuszy hitlerowskiego wymiaru sprawiedliwości, działających na okupowanych zachodnich ziemiach polskich, 1939—*

1945; dr A. Brożek, *Język polski na Opolszczyźnie w początkach II wojny światowej*; dr F. Szymiczek, *Działalność kulturalno-oświatowa biblioteki prywatnego gimnazjum z polskim językiem nauczania w Bytomiu w latach 1932—39*, oraz (nieco później) *Stosunki kulturalne polsko-łużyckie w XIX i XX w. na podstawie materiałów Serbskiego Instytutu Ludoznawczego w Budziszynie*; doc. dr J. Jaros, *Dzieje górnictwa węglowego w Polsce w latach 1945—1963*; doc. dr A. Rożanowicz, *Historyczne kształtowanie się pojęcia gospodarki narodowej*; mgr A. Kałuża, *Rewolucja 1905 r. w Zagłębiu Dąbrowskim*; prof. dr K. Popiołek, *Wpływ wydarzeń na nastroje mieszkańców Górnego Śląska w czasie II wojny światowej*; doc. dr H. Rechowicz, *Sejm Śląski 1922—1939*; dr A. Brożek, *Problem polsko-łużycko-czeskiego pierścienia wokół Śląska (koniec XIX w. — II wojna światowa)*.

Przeciętnie na posiedzeniach obecnych było 15—20 osób. Istniały jednak wypadki, że na odczytach pojawiała się 50 i więcej osób (np. na referatach J. Wyglendy lub doc. dra H. Rechowicza), a na drugim spotkaniu z drem Ajnenkiem liczba obecnych przekroczyła 250 osób, z czego większość stanowili nauczyciele historii nie zrzeszeni w PTH oraz uczniowie starszych klas licealnych.

Oprócz posiedzeń ogólnych odbyło się jeszcze kilkanaście posiedzeń obu działających przy Oddziale sekcji specjalistycznych, mianowicie Archiwalnej (przewodniczący dr M. Antonów) oraz Dydaktycznej (przewodniczący mgr A. Bołechowski). Przedmiotem spotkań pierwszej sekcji były takie zagadnienia, jak: II Tydzień Archiwów, działalność Centralnego Archiwum NRD w Merseburgu, zasady pracy archiwalnej, problematyka badań historycznych w świetle prasy kulturalnej polskiej. Sekcja zaś dydaktyczna raczej udzielała się na zewnątrz. Chociaż i ona odbyła kilka posiedzeń z tematyką bardzo specjalistyczną, przeważnie z udziałem nauczycieli historii nie zrzeszonych w PTH. Z wystąpień na zewnątrz tejże sekcji zanotować należy uczestnictwo jej przedstawicieli w jury na szczeblu miejskim i wojewódzkim w konkursie zorganizowanym przez Zarząd Miejski i Zarząd Wojewódzki TRZZ (wspólnie z Kuratorium) na temat dziejów plebiscytu i powstań na Górnym Śląsku, dalej w akcji ZHP Chorągwi Katowickiej na temat „Byliśmy—Jesteśmy—Będziemy” i in.

Członkowie Oddziału działali również na zewnątrz i tutaj w pierwszym rzędzie należy wymienić ich uczestnictwo w zjazdach, konferencjach, sesjach naukowych itp.

Oddział katowicki PTH reprezentowany był (i nadal jest) we władzach następujących instytutów: Śląskiego Instytutu Naukowego w Katowicach, Instytutu Śląskiego w Opolu i Instytutu Zachodniego w Poznaniu, a także w radach redakcyjnych czasopism „Zaranie Śląskie” i „Śląskiego Kwartalnika Historycznego Sobótka”. Niezależnie od reprezentacji członkowie Oddziału ogłosili na łamach tych oraz innych czasopism naukowych szereg rozpraw, artykułów i recenzji. Wydali też kilkanaście prac naukowych. Liczna grupa członków Oddziału współpracowała i nadal współpracuje z Redakcją Polskiego Słownika Biograficznego oraz od niedawna z Redakcją Zeszytów Biograficznych Śląskiego Instytutu Naukowego. W dniu 3 XII 1965 r. odbyła się w Katowicach prapremiera górniczego filmu fabularnego *Pięciu*, zrealizowanego według powieści naszego członka mgra Aleksandra Baumgardena pt. *Brzezi ciemności*. Wreszcie należy podać, iż członkowie Oddziału działają w organizacjach społecznych i stowarzyszeniach specjalistycznych, jak TWP; TRZZ, ZBOWiD, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Stowarzyszenie Archiwistów Polskich, Polskie Towarzystwo Historii Medycyny. Akcją popularyzacji wiedzy historycznej prowadzą nasi członkowie również na łamach miejscowej prasy

codziennej i periodycznej. Należy także podkreślić udział członków Oddziału w Komisjach Historycznych przy KW PZPR oraz Woj. Komisji Zw. Zaw., dalej w komisjach problemowych Komitetu Wojewódzkiego i Miejskiego Frontu Jedności Narodu oraz — od przeszło roku — w Wojewódzkiej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce w Katowicach.

Prezydium Zarządu Oddziału od kilku już lat funkcjonuje w składzie nie zmienionym (już z uwzględnieniem ostatniego walnego zebrania w dniu 14 III 1967 r.): przewodniczący — dr F. Szymczek, zastępcy przewodniczącego: dr M. Antonów, dr M. Komaczyński, sekretarz — mgr I. Pampuch, skarbnik — mgr W. Krzyżak. Ponadto do Zarządu wchodzi: mgr A. Bolechowski, doc. dr J. Jaros, prof. dr K. Popiołek, mgr K. Rozanowicz, a poprzednio należeli do Zarządu również mgr J. Plata i dr W. Zarembina. Przewodniczącym Komisji Rewizyjnej od wielu lat pozostaje czołowy literat śląski mgr Aleksander Baumgarten. W okresie od kwietnia 1963 do marca 1967 r. Zarząd odbył 31 posiedzeń poświęconych przeważnie sprawom bieżącym i organizacyjnym. Jedno posiedzenie Zarządu odbyło się wspólnie z przedstawicielami Zarządu Głównego PTH i niektórych Oddziałów Śląskich i poświęcone było sprawie reaktywowania Oddziałów w GOP (Będzin, Bytom, Gliwice, Zabrze), z których ostatnio udało się ożywić jedynie oddział za-brzański. W grudniu 1966 r. odbyło się zebranie z udziałem przedstawicieli Cieszczyzna i Częstochowy poświęcone sprawie koordynacji działalności PTH w województwie oraz perspektywie nawiązania jeszcze bliższych kontaktów z Dyrekcją Śląskiego Instytutu Naukowego w Katowicach.

Czesław Kubasik

SESJE POPULARNONAUKOWE Z OKAZJI 25-LECIA PPR

W styczniu br. minęła 25 rocznica powstania Polskiej Partii Robotniczej. Z tej okazji odbyły się na Dolnym Śląsku liczne spotkania weteranów ruchu robotniczego z młodzieżą i społeczeństwem. Lektorzy Komitetu Wojewódzkiego PZPR wygłosili ponad 100 odczytów poświęconych okupacyjnej i powojennej działalności PPR. Również i w systemie pracy lektorskiej i szkoleniowej takich organizacji, jak Związek Młodzieży Socjalistycznej, Związek Młodzieży Wiejskiej, Związek Harcerstwa Polskiego, Towarzystwo Rozwoju Ziem Zachodnich, Towarzystwo Wiedzy Powszechnej, popularyzacja idei, myśli i czynów PPR znalazła należne miejsce.

Z inicjatywy Lektoratu Komitetu Wojewódzkiego PZPR zarządy wojewódzkie Towarzystwa Wiedzy Powszechnej i Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich zorganizowały sesje popularnonaukowe we Wrocławiu (2), w powiecie wrocławskim, w Kłodzku, Oleśnicy, Środzie Śląskiej, Wałbrzychu, Jeleniej Górze i Legnicy.

Na program sesji złożyły się referaty przygotowane przez pracowników naukowych Uniwersytetu Wrocławskiego i lektorów KW PZPR, a poświęcone powstaniu i działalności PPR do 1945 r. ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji odzyskania ziem polskich nad Odrą—Nysą i Bałtykiem (referaty na ten temat przygotowali: doc. dr Marian Orzechowski, dr Adam Basak, oraz dr Krystyn Matwijowski) oraz działalności PPR na Dolnym Śląsku w latach 1945—1948 (referaty na ten temat przygotowali: dr Karol Fiedor, dr Bronisław Pasierb i mgr Tadeusz Kaletyn). Ponadto w niektórych powiatach (m. in. w Kłodzku i w Jeleniej Górze) przygotowano regionalne referaty dotyczące działalności PPR w pierwszych latach po wojnie.

Organizacja sesji była bardzo sprawna. Przeciętnie uczestniczyło w każdej z nich około 100 osób. Najliczniejsze grupy stanowili byli działacze PPR, weterani ruchu robotniczego oraz nauczyciele i młodzież. Taki skład uczestników zdecydował o kierunkach dyskusji na sesjach. Były to najczęściej wspomnienia działaczy o trudnych początkach budowy władzy ludowej w różnych regionach naszego województwa, o nielicznych grupkach pionierów peperowców.

Niektóre sesje były ilustrowane filmami o tematyce związanej z PPR (np. w Jeleniej Górze, Legnicy) i montażami poetyckimi (Wałbrzych). Aczkolwiek w działalności odczytowej i szkoleniowej Partii i w organizacji społecznych tematyka PPR pozostaje nadal aktualna, to już dziś można stwierdzić, że sesje popularnonaukowe należy zaliczyć do udanych form popularyzowania idei i działalności PPR-u.

Wacław Pluskiewicz

OGÓLNOPOLSKIE SEMINARIUM STUDENCKICH KÓŁ NAUKOWYCH HISTORYKÓW

W dniach 20—21 IV 1967 r. odbyło się we Wrocławiu, z inspiracji Komitetu Koordynacyjnego Studenckich Kół Naukowych Historyków przy Radzie Naczelnej ZSP, seminarium na temat: „Ruch młodzieżowy w Polsce w latach 1945—1948”. Gospodarzem było Koło Naukowe Historyków przy Uniwersytecie Wrocławskim.

W seminarium uczestniczyli studenci uniwersytetów, WSNS, WAP, WSP oraz reprezentanci Zakładu Historii Partii i Ogólnopolskiego Komitetu Współpracy Organizacji Młodzieżowych.

Referaty i komunikaty odczytane na seminarium przedstawiły działalność niektórych wybranych organizacji młodzieżowych (ZWM, OM TUR, ZMW-Grunwald) w poszczególnych miastach lub regionach. Omówiono tendencje zjednoczeniowe ruchu młodzieżowego na Lubelszczyźnie oraz aspekty postępowo-rewolucyjne ruchu ogólnopolskiego.

Założenia organizatorów były następujące:

przedstawienie udziału ruchu młodzieżowego w budowie Polski powojennej; omówienie integracji młodzieży pochodzenia wiejskiego w organizacjach młodzieżowych działających głównie w miastach;

rozpatrzenie trudności i rozdzźwięków między celami ruchu młodzieżowego a ich realizacją;

wykazanie współpracy regionalnych organizacji młodzieżowych;

dokonanie oceny postawy młodzieży działającej w ruchu oporu wobec ruchu młodzieżowego, jej stosunku do zadań tego ruchu, aktywnego w nim uczestnictwa lub przyczyn niewłączenia się do niego;

zasygnalizowanie sprzeczności istniejących w ruchu młodzieżowym, a będących odbiciem sytuacji panującej w społeczeństwie polskim;

wypróbowanie i ocenienie stopnia opanowania przez młodych historyków metod badawczych oraz umiejętności posługiwania się nimi.

Niestety, te tak szerokie założenia nie doczekały się podczas seminarium realizacji. Złożyło się na to wiele przyczyn. Można je podzielić na wynikłe z winy organizatorów (Komitet Koordynacyjny Studenckich Kół Naukowych Historyków i Koło Naukowe Historyków przy Uniwersytecie Wrocławskim) oraz na niezależne od nich.

Do pierwszych należało niewywiązanie się niektórych ośrodków uniwersyteckich z zobowiązań aktywnego uczestnictwa w seminarium. Spowodowało to zawężenie poruszanej tematyki, ograniczenie się do kilku zaledwie terenów (Dolny Śląsk, Lubelszczyzna, Warszawa, Łódź). Uniemożliwiona więc została próba dokonania konfrontacji działalności poszczególnych regionalnych organizacji młodzieżowych i wydobycia ich cech wspólnych, ogólnie charakteryzujących ruch młodzieżowy.

Istotną słabą stroną wystąpień był dobór tematyki. Referenci w większości zdecydowali się na przedstawienie monograficzne jakiejś organizacji, nie starając się dokonać rzeczy trudniejszej: przedstawienia całokształtu ruchu młodzieżowego. Winą samych autorów zaprezentowanych prac było niedotrzymanie terminów zgłoszeń tematów, co uniemożliwiło przygotowanie jeśli nawet nie koreferatów, to przynajmniej wytycznych do dyskusji nad referatami.

W poszczególnych wystąpieniach, a przede wszystkim w czasie dyskusji, podkreślano obiektywną trudność przy opracowywaniu ruchu młodzieżowego w początkowym okresie istnienia Polski Ludowej. Ma ją stanowić — zdaniem uczestników seminarium — znikoma baza źródłowa. Stało się to przyczyną rezygnacji niektórych kół naukowych z własnego wystąpienia we Wrocławiu. Wydaje się jednak, że postawa taka jest po części fałszywa i stanowi wyłącznie pretekst mający w jakimś stopniu tłumaczyć dane koło naukowe z nieobecności na seminarium wrocławskim. Trudności ze znalezieniem materiału źródłowego mogły się istotnie pojawić, ale następowało to głównie przy pracach podejmujących opracowanie jednej organizacji, ograniczających się do niewielkiego terytorium lub przedstawiających w sposób relacyjny dzieje jednostkowej organizacji młodzieżowej. Można natomiast było podjąć tematy, które przedstawiałyby ruch młodzieżowy w sposób problemowy, przede wszystkim takie, które próbowałyby wydobyc rolę i miejsce tego ruchu w społeczeństwie polskim tamtych lat. Argumentem popierającym powyższe rozważania niech będzie fakt, iż już w kwietniu 1964 r. na Zjeździe Studenckich Kół Naukowych Historyków w Chełmie, poruszającym problemy okresu początkowego kształtowania się władzy ludowej w Polsce, przedstawiono m. in. kilka referatów poświęconych ruchowi młodzieżowemu. Omawiały one właśnie znaczenie ogólnospołeczne organizacji młodzieżowych. Wyraziło się to już w tematach tych referatów, które mówiły o roli ZWM w realizacji hasła „Walka, Nauka, Praca” i w kształtowaniu nowych form społeczno-ustrojowych oraz władzy ludowej w Polsce w latach 1944—1948, a także przedstawiały wzajemne stosunki między organizacjami młodzieżowymi.

Nie sięgając nawet tak daleko, można i z seminarium wrocławskiego przytoczyć przykładowo wystąpienie traktujące problemowo ruch młodzieżowy, ale niestety, przygotowane nie przez studenta, lecz pracownika naukowego (G. Słabek — ZHP).

Inną sprawą, która także nie została zrealizowana po myśli organizatorów, był — spowodowany różnymi przyczynami — brak na seminarium wystąpień byłych działaczy ruchu młodzieżowego, właśnie z omawianego okresu. Głosy tych działaczy umożliwiłyby odtworzenie, chociażby w części, atmosfery tamtych lat, klimatu, w jakim przyszło powstawać i działać organizacjom w trudnych, nie ustabilizowanych latach powojennych. Pozwoliłyby one uwolnić się od ciężącego nad historykiem balastu dystansu dziejowego i wynikającej z tego fałszywej oceny przeszłości.

Parę słów należy poświęcić tematowi seminarium. Potraktowanie go przez uczestników wykazało niebezpieczeństwo faktu bardzo rozpowszechnionego wśród

historyków, a polegającego na nieuznawaniu okresów niezbyt od nas odległych czasowo za historię sensu stricto lub wręcz na ich lekceważeniu. Seminarium wrocławskie stanowiło więc odbicie tego małego, w stosunku do znaczenia, zainteresowania niedawną przeszłością.

Fakt powyższy może być zatem odpowiedzią na nasuwające się pytanie o celowość odbywania takich seminariów, jak wrocławskie. Można tylko wyrazić nadzieję, że częstsze spotkania przedstawicieli studenckich kół naukowych historyków, poświęcone właśnie historii najnowszej, pozwolą usunąć te wszystkie niedociągnięcia, które stały się udziałem seminarium wrocławskiego.

Na koniec należałoby przedstawić aktualną sytuację w studenckim ruchu naukowym historyków. Rzucają się tu w oczy dwie sprawy. Dysproporcje w aktywności poszczególnych ośrodków, nie związane bynajmniej z ich liczebnością, a może raczej z istnieniem jakiejś konkurencji, ponieważ chlubnie wyróżniają się tu uczelnie lubelskie UMCS i KUL. Druga sprawa to brak ciągłości tego ruchu, który po okresie bujnego rozwoju do roku 1963/64 dokonuje obecnie prób odnowienia tych tradycji i wydaje się, że kroczy ku temu po dobrej drodze.